
Santa Fe

Dissabte, 17 de desembre de 1938

Fa dos dies que vam arribar a Organyà. El viatge des del Castell del Remei, on estàvem aquarterats, va ser llarg. Només vam parar a Tiurana a dinar i al vespre vam reprendre camí. Arribàvem al nou campament ben entrada la nit sense tenir temps de parlar amb els companys que portaven setmanes al poble.

Ahir el tinent ens va fer cinc cèntims de la situació. Organyà patí, el dia ú de desembre, el bombardeig de “junkers” alemanys. Tot i els esforços dels sanitaris i metges de l'hospital que s'havia habilitat a les escoles del poble, hi van morir nou veïns i prop de trenta soldats. Això explicava les expressions de tristor i amargor dels companys que vam trobar a Organyà i dels veïns del poble. Aquella era una posició de rereguarda i de suport sanitari i logístic, a l'igual que tots els llocs on havíem estat anteriorment. I ara ja passàvem a ser un objectiu de l'aviació alemanya. Segons el tinent, calia refer la posició i donar suport a l'hospital que donava cobertura als soldats malalts i ferits que venien del front del Segre i del Pallars i als refugiats que anaven cap a França.

Avui, però, el tinent em dóna un encàrrec peculiar. He de pujar amb els meus homes a Santa Fe on tenim un punt d'observació. Cal portar-hi informació i alguns queviures. Només fa tres setmanes que m'han donat el nomenament de caporal i m'assignen mitja dotzena d'homes. Per sort, un d'ells, el Joan, és del país i coneix bé aquest camins.

La muntanya de Santa Fe és un penyal immens, coronat per l'ermita del mateix nom, que s'aixeca a ponent del poble d'Organyà.

Després d'esmorzar i carregar motxilles iniciem la marxa. El dia és curt, cal aprofitar les hores de llum i l'escalfor del Sol en un dia de gairebé hivern.

Sortim del costat de l'hospital vorejant el poble fins seguir uns metres la pista que porta a Cabó per trencar a mà esquerra per un camí ample, el camí de Santa Fe, que voreja els camps fins arribar a la Borda de Llinàs. Creuem, tot seguit, la pista que porta a Montanisell. El camí entra ara dins d'un bosc de pinassa, es fa més estret i puja suaument mentre zigzagueja. Arribem així al Coll Marí. Hi parem. Tenim una bona vista sobre el poble.

En Joan ens explica que, fa més de 50 anys, el seu avi que coneix millor que ell aquestes terres, va acompanyar Mossèn Cinto Verdager fins dalt de Santa Fe.

Des d'aquest coll, el camí esdevé corriol per apropar-se a la cinglera. Seguim en direcció oest per l'obaga. Ascendim en successius revolts enmig d'una pineda de pi roig amb boix on també trobem roures i aurons. L'aire és més fred i humit. Lleuger mareig. No estic acostumat a aquests pendents o potser necessito un mos. Finalment, arribem al Coll de Prats. Som a la carena. La vista s'eixampla. Ara només cal resseguir el camí cap a l'est, de pujada, uns cinc minuts, enmig de matolls, per arribar a l'ermita de Santa Fe que corona el cim.

Primer que tot, en arribar, saludem als companys que fan guàrdia. Però la panoràmica que hi ha ens deixa bocabadats. A baix, Organyà, enmig d'un gran pla travessat pel Segre i envoltat d'una gran quantitat de terres de conreu. El fum de les xemeneies es confon amb petits bancs de boira que encara queden. Hi ha tranquil·litat al poble. La vida segueix malgrat el bombardeig de fa dues setmanes. Visitem l'ermita. No hi queda gaire cosa a dins. El que no es van emportar els exaltats l'estiu del 36, ho va amagar la gent del poble a les seves cases. Ara l'església serveix d'aixopluc.

Un cop fetes les presentacions, intercanviem materials, mengem i xerrem. És inevitable parlar de la guerra. La majoria de nosaltres ja la donem per perduda si bé tenim l'esperança que el front s'aturi on està i hagi negociacions de pau. Una gran utopia. Tots voldríem tornar a casa i a la nostra feina. A mi m'agradaria tornar a treballar a la farmàcia del meu cosí, al carrer Gran de Gràcia (ara carrer Salmerón), xamfrà amb Carolines, a Barcelona. Per les cartes del meu cosí sé que la farmàcia segueix oberta. A ell no l'han mobilitzat, al seu germà, sí. Cadascú explica la seva petita història i la de la família més propera. Però cap de nosaltres sap com i on acabarem. Es fa un silenci.

En Joan trenca aquest silenci. Ens descriu i anomena les muntanyes que ens envolten i que la majoria de nosaltres desconeixem. Al fons, a mà esquerra del poble, la Serra del Cadí. A continuació, a la dreta, cap a l'est, el Port del Compte. Cap al sud, el Pla de Lleida. A l'oest, la Peña Aguda i la Serra de Sant Joan que separen dues valls, a la dreta la Vall de Cabó i a l'esquerra la Vall de Montanisell on veiem el llogarret de Fenollet. Al fons de tot, el Cap de Boumort. I darrera, el Front del Pallars. Torna el silenci.

Ens acomiadem dels companys i ens desitgem sort. Acceptem el suggeriment d'en Joan de baixar per Fenollet. Així que un cop al Coll de Prats seguim un camí carreter que baixa lleugerament cap al sud-oest i després puja fent llaçades fins al Pas del Corretgedor. Seguim el camí, sempre per la solana, fins trobar un trencall a mà

esquerra on trobem un corriol que travessa uns camps i una petita pineda fins arribar dalt d'una cinglera. Aquí comença el grau de Fenollet. Baixem amb cura per un camí força estret i penjat entre mig d'argelaga, garric, romaní i timó. Finalment, arribem al llogarret de Fenollet, al peu del mateix grau. Quatre cases i l'església de Sant Miquel .

En Joan hi té família a Fenollet. Ens conviden a entrar a casa seva. Compartim taula per dinar. Nosaltres portem pa, algun embotit ... , ells ens ofereixen escudella, aigua i vi. Els temps no donen per més. Xerrem. El matrimoni és gran i estan molt contents de veure en Joan. Als que no veuen de fa temps són els seus dos fills. Només arriben cartes. També desitgen que tot s'acabi i que els seus fills tornin a casa. Després del cafè, o el que fos, nou comiat.

Refem la nostra marxa. Baixem per la pista de Montanisell a Organyà i anem tallant camí per evitar les corbes. Arribem així a la Font Bordonera, un indret de gran bellesa, amb una important surgència d'aigua. Mentre bevem i reposem en Joan ens explica les llegendes sobre com va sorgir una font tan abundosa en un lloc tan sec. Que si una bruixa, que si un pastor van tapar les esclotxes de Penya Roja per on sorgia aigua abundant que anava a parar a Cabó i, al fer-ho, l'aigua es va desviar per dins de la muntanya fins la Font Bordonera a l'altre costat de la muntanya, a la vall de Montanisell. Una altre llegenda ens explica com els Senyor de Sallent va cedir la Font Bordonera , que estava dins del seu senyoriu, a l'església de Santa Maria d'Organyà, per tal de complir amb una prometença al curar la Mare de Déu a la seva filla que s'havia tornat cega. Des de llavors, la font abasteix d'aigua tant el poble com els camps de conreu del voltant.

Després del repòs i de les llegendes, reprenem camí. Seguint la pista, travessant camps, arribem al poble d'Organyà quan es comença a fer fosc. Informo al tinent. Avui hem sortit de la rutina diària i, per uns moments ,entre l'esforç de caminar, els paisatges i les explicacions, ens hem oblidat d'aquesta maleïda guerra.

...

Dilluns, 26 de desembre de 1938

Ahir va ser un mal dia de Nadal. Els "junkers" alemanys van tornar a bombardejar Organyà. Van haver-hi tres morts i uns quants ferits. Com a sanitari vaig ajudar en el que vaig poder a l'Hospital.

Avui arriben rumors que les tropes franquistes han començat una gran ofensiva. A primera hora ja hem començat a carregar camions. A les 12 h arriben les noves

ordres. La nostra companyia, la 153, la “companyia anti-gasos” s’ha de traslladar al campament de Seró, al costat d’Artesa de Segre. Hem d’anar cap a la boca del llop.

Un cop als camions veiem allunyar-se el poble d’Organyà i darrera el penyal de Santa Fe amb la seva ermita encimbellada dalt de tot. Recordem també amb enyorança Fenollet, la Font Bordonera i les seves llegendes.

Potser algun dia hi podrem tornar.